

Tjänsteställe, handläggare
Utvecklingsenheten, Eva Åkesson Enelo

Datum
2022-04-22

Beteckning
Tjänsteanteckning

Stöd till hälso- och sjukvårdens medarbetare med anledning av mottagande av ukrainska flyktingar

Ukrainas hälso- och sjukvårdssystem

När Ukraina blev självständigt från Sovjetunionen 1991 ärvde landet det sovjetiska hälso- och sjukvårdssystemet, vilket beskrivs som ett system med såväl mutor som informella betalningar. Patienter kunde exempelvis få betala för mediciner som redan var bekostade av staten. Sedan ett antal år tillbaka pågår en **hälso- och sjukvårdsreform** i landet, där målet är att skapa en patientorienterad hälso- och sjukvård. Hälso- och sjukvården i Ukraina leds av *Ministry of health* (ung. Socialdepartementet) genom 24 regionala administrationer samt två städer, Kiev och Sevastopol.

Hälso- och sjukvårdssystemet beskrivs ha varit i dåligt skick redan innan kriget 2022 med många ukrainare som **inte hade råd med mediciner**. Innan kriget ska antal vårdplatser ha varit goda sett till folkmängden, samtidigt som **vården beskrivits ha en låg standard** med brist på mediciner och utrustning.

Några delar som lyfts fram i reformen är rätten att välja en *family doctor*, vilket fortsättningsvis kommer att benämnas **husläkare**. Primärvård, palliativ vård och akutsjukvård bekostas helt av staten. I och med reformen kommer läkares kompetens att säkras, bland annat genom nya utbildningsstandarder. Läkare kommer också att behöva följa internationella behandlingsriktlinjer. *Ministry of health* skriver att patienter också har ett ansvar i reformen, bland annat att ha **modet att inte betala mutor** och att rapportera ifall de blivit ombedda att betala mutor. Att departementet skriver detta indikerar att mutor fortfarande kan förekomma.

Sjukvården finansieras främst genom skatteintäkter. Den privata hälso- och sjukvårdssektorn i landet är liten. Mindre än 1 av 20 personer i Ukraina har en privat sjukförsäkring. Alla medborgare har enligt lag rätt till information om sin hälsa och

Postadress
Region Örebro län
Regionkansliet
Box 1613, 701 16 Örebro
E-post: regionen@regionorebrolan.se

Besöksadress
Eklundavägen 2, Örebro
Tel: 019-602 10 00
Organisationsnummer: 232100-0164

vilka tjänster de har rätt till. Den främsta förebyggande åtgärden som hälso- och sjukvårdssystemet beskrivs utföra är vaccination.

Slutenvården

Slutenvården i Ukraina är organiserad i tre nivåer. Den lägsta nivån består av sjukhus på landsbygden med grundläggande vård, därefter finns en mellannivå med bland annat specialistsjukhus och specialistkliniker och slutligen en tredje, högsta, nivå som bland annat drivs i regional och statlig regi.

Primärvård – valfrihet och husläkare

Ministry of health i Ukraina beskriver en primärvård där alla patienter har möjlighet att **välja en öppenvårdsklinik** och att ukrainska medborgare ska kunna välja en husläkare. På sin hemsida skriver departementet att målet är att **alla ukrainare ska ha en utsedd husläkare.**

Departementet skriver även att ukrainare har möjlighet att utan kostnad välja en husläkare och barnläkare till sina barn genom att skriva under något som kallas *the New Patient Declaration*, vilket beskrivs som ett kontrakt med läkaren som anger vilka tjänster som är garanterade och fullt bekostade av staten. Den patient som inte är nöjd kan avsluta kontraktet och välja en ny husläkare. Departementet beskriver också att de valda husläkarna hanterar och koordinerar patientens hälso- och sjukvårdsbehov, vilket ska inkludera behandlingsalternativ och remisser till specialister.

Enligt Ludvigssons och Loboda har hälften av barnen i Ukraina tillgång till barnläkare för omhändertagande medan resten omhändertas av husläkare. Tillgången till **primärvård uppges vara begränsad**, särskilt på landsbygden och för socialt utsatta grupper.

En majoritet av patienterna **kringgår primärvårdsläkarnivån** för att istället söka sig till specialister och sjukhus, vilket leder till att en del patienter hamnar fel, något som beskrivs som en källa till ineffektivitet. Ukrainska flyktingar kan ha en **låg tilltro till primärvården** i mottagande länder.

Sjukdomsbild i Ukraina

Vaccinationstäckning

Folkhälsomyndigheten har samlat information om landets vaccinationsprogram, vaccinationstäckning, förekomst av sjukdomar inom vaccinationsprogrammet samt vaccination mot covid-19. Här finns även länkar till Världshälsoorganisationen WHO. Enligt Folkhälsomyndigheten omfattar Ukrainas barnvaccinationsprogram hepatit b, tuberkulos, difteri, stelkramp, kikhosta, polio, Haemophilus influenzae typ B (Hib), mässling, påssjuka och röda hund.

Landet har en låg vaccinationsgrad, där difteri, kikhosta och stelkramp lyfts fram som sjukdomar som få är vaccinerade mot. År 2018 – 2019 ägde ett stort **mässlingsutbrott** rum i landet. År 2018 stod Ukraina för 60 % av Europas mässlingsfall och år 2019 var antal rapporterade fall 57 000. Nu rapporteras mässlingsutbrottet vara under kontroll. För länder som tar emot ukrainska flyktingar utgör en lägre vaccinationstäckningsgrad för mässling dock en stor risk för utbrott på grund av sjukdomens höga smittsamhet. Att se över skyddet för mässling snarast efter ankomst är därför särskilt prioriterat, liksom skyddet mot polio och för barn under 6 år kikhosta. För information om mässling och smittsamma sjukdomar – se Smittskydd.

Misstro mot vaccin beskrivs som anledning till låg vaccinationsgrad bland barn mellan åren 2008 – 2016. Vaccinationsgraden har sedan dess ökat, vilket innebär att de yngsta barnen kan komma att vara mer välvaccinerade än de äldre. Folkhälsomyndigheten påpekar dock att vaccinationstäckningen kan variera mellan olika delar av landet och att den kan antas vara lägre i vissa regioner än det nationella genomsnittet.

En låg andel är vaccinerade mot **covid-19**. I februari 2022 rapporterades 36.3 % av befolkningen ha fått två doser vaccin mot sjukdomen.

Rabies

Då Ukraina årligen rapporterar fall av rabies hos djur och även enstaka fall hos människor, finns direktiv om att sällskapsdjur från Ukraina ska genomgå veterinärkontroll vid ankomst till Sverige. För information om detta, se Smittskydd, Regionens webbplats om rabiesvaccin samt Folkhälsomyndighetens Frågor och svar om rabies – angående sällskapsdjur från Ukraina — Folkhälsomyndigheten (folkhalsomyndigheten.se).

Smittsamma sjukdomar i Ukraina

Smittskydd inom Region Örebro län har beskrivit situationen gällande smittskyddsinsatser för personer från Ukraina, gällande bland annat smittsamma

sjukdomar och vaccinationer. Här beskrivs infektioner som är vanligare i Ukraina än i Norden, täckningsgrad för ukrainska barnvaccinationsprogrammet och för covid-19. Via Smittskydd finns även länkar till beslutsunderlag från Folkhälsomyndigheten.

Vårdhygien har även tagit fram en utbildningsfilm gällande smittskyddsläget, som går att se [här](#).

Hälsorisker för barn

Konflikten i östra Ukraina har pågått sedan 2014 och påverkat barns psykiska hälsa. Kriget som inleddes 24 februari 2022 beskrivs ha haft en mycket negativ påverkan för landets barn, varav **mer än hälften** uppges ha lämnat sina hem under krigets första månad och att antalet ökat sedan dess. Barn utan vårdnadshavare har särskilt hög risk att utsättas för **våld, människohandel och övergrepp**. Det är sannolikt att barn som har flytt kriget riskerar lida av psykisk ohälsa, ha en dålig diet samt avstannade eller pausade vaccinationer.

Enligt en studie av WHO från 2021 hade cirka en femtedel av ukrainska barn varit med om minst två av följande skadliga barndomsupplevelser: missbruk i hushållet, psykisk sjukdom i hushållet, skilda eller separerade föräldrar, fysiskt eller sexuellt övergrepp, att en medlem i hushållet antingen är fängslad eller involverad i kriminalitet, våld i hemmet, avliden förälder, att socialtjänsten ingriper och allvarlig sjukdom och/eller skada. Ludvigssons och Loboda har i sin artikel listat följande faktorer och hälsorisker att vara observant på gällande barn från Ukraina. I följande avsnitt beskrivs några av riskerna närmare.

- **Vaccinationer** – låg täckning, tveksamhet till vaccination
- **Infektioner** – mässling, HIV, tuberkulos, antibiotikaresistens
- **Rökning** – passivt och aktivt (tonåringar).
- **Olyckor** – trafikolyckor, drunkning. Bedöm behov av simskola.
- **Skadliga barndomsupplevelser** – övergrepp mot barn, egen alkoholkonsumtion
- **Stress och psykisk sjukdom** – posttraumatiskt stressyndrom (PTSD)
- **Begränsat förtroende för primärvård**
- **Graviditet och mödrhälsa** – alkoholkonsumtion under graviditet (FAS – fetal alcohol syndrom), överföring av HIV och hepatit B
- **Speciella omständigheter** – Tjernobylylyckan 1986, krig

Hälsorisker, sociala förhållanden och folksjukdomar

Folkhälsan i landet är påverkad av såväl fattigdom som social otrygghet. **Förväntad livslängd** för kvinnor är 77 år, medan motsvarande ålder för män är 67 år. Om vårdsystemet slutar fungera i krisen varnar Världshälsoorganisationen WHO för att smittsamma sjukdomar ska spridas. Under det första decenniet efter kärnkraftsolyckan i Tjernobyl ökade antal fall av **sköldkörtelcancer hos barn**.

Enligt Ukrainas *Ministry of Health* kan 65 % av landets dödsfall spåras till **hjärt- och kärlsjukdomar**. År 2015 hade över en miljon människor i Ukraina **diabetes typ 2**. Patienter som behöver medicin för dessa sjukdomar inklusive **astma** ersätts av staten.

Rökning och alkoholkonsumtion tillhör de största hälsoriskerna i Ukraina, följt av högt blodtryck och fetma. Av den vuxna befolkningen hade 24,1 % **fetma** år 2016. Bland barn och tonåringar i Ukraina verkar övervikt vara **lägre** förekommande än i flera andra västländer. **Undervikt** kan dock vara ett större problem i landet, vilket en studie har visat gäller såväl barn som tonåringar.

Alkoholkonsumtion är vanligt bland kvinnor i fertil ålder och även under graviditet. En studie bland tonåringar i en ukrainsk stad visade att 76 % drack öl och vin regelbundet och att 46 % drack sprit. Rökning är allmänt förekommande bland ukrainska tonåringar.

En studie har visat att det i Ukraina finns en **större acceptans till barnaga** jämfört med exempelvis länder i Balkan och forna sovjetrepubliker. Kvinnor i Ukraina har en hög risk att utsättas för **våld i nära relation**. Den typen av våld tenderar att öka när konflikter råder. Kvinnor i krigszoner beskrivs som en särskilt utsatt grupp.

Trafikolyckor är vanliga i Ukraina och även den vanligaste dödsorsaken bland tonåringar och unga vuxna i åldrarna 15 – 24 år. Förekomsten av **drunkning** är hög för såväl barn som vuxna, i jämförelse med andra länder.

Av den vuxna befolkningen i Ukraina lever 260 000 personer, motsvarande 1 %, med **HIV**. För unga som lever med HIV finns behov av **socialt och psykologiskt stöd**. Unga med instabila bostadsförhållanden och föräldralösa har en särskilt hög risk att drabbas av HIV. För mer information gällande HIV samt andra infektioner och smittsamma sjukdomar – se Smittskydd.